

այդ կարեւոր երկին համար, եւ իր սպանելը նոյն կարող գրիչներէն ուրիշ օգտակար գործեր ալ, որոնց պատրաստութեամբ արդէն զբաղեալ են մեր առած տեղեկութեանց համաձայն:

Հ. Գ. Զ.

ՄԱՐԿԱԿԱՆ

ՆՈՐԱՆԻՍՆԵՐ

1. Փիլոնի Յաղագս վարդը կենաց տեսականի: — 2. Պատմութիւն Հայոց: — 3. Հոմերոս եւ Հայոց: — 4. Տեւրի Մովսէսի անվան թանգարանը: — 5. Արքայութիւնը: — 6. Ս. Գր. Սքանչելագործի մէկ ծառը: — 7. Արեւստն երեց:

1. Փիլոնի Յաղագս վարդը կենաց տեսականի: Պիլոնի. Կոնիսիոյ հրատարակեց անցեալ տարի ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը Փիլոնի «Յաղագս վարդը կենաց տեսականի» (որուն սկիզբն է «Հետեւեցին սակա խառնեցեալ») գործոյն վրայ (տ. թերթիցն այս թուոյն «Նոր հրատարակութիւններ»): Ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը յոյն ընդգրին վրայ է, որ ամբողջ գրութեան է, համեմատելով հին Հայ թարգմանութեան հետ. ասոր կը յարգուի լատին եւ Հայ հին թարգմանութիւնները (վերջինս էջ 154—180), Հայ թարգմանութիւնն անուամբ է չորս ձեռագրէ, երկուքն Վենետիկի Միլիթարեանց (գրեալ 1296 եւ 1320) եւ երկուքը Էջմիածնի (գրեալ 1325 եւ 1329) մասնադրաններէն: Ըստ Պրոֆեսորի Հայ թարգմանութիւնը 350—500 տարիներու մէջ եղած պիտի ըլլայ: Եւ սակայն Փիլոնի լեզուն կ'աղաղակէ որ Է—Ը դարէն յառաջ կարելի չէ դնել:

2. Պատմութիւն Հայոց: Այս օրերս շուտաւարտ գործ գեղեցիկ տեսանք մը հրատարակեց Շապուրի-Պետրոս մեր պատմութեան անցելոյն եւ ներկայիս վրայ (տ. «Նոր հրատարակութիւն»): Հեղինակը կը նկատէ նախ երկիրն, ապա մեր հին պատմութիւնը, գրականութիւնը, կրօնը, քաղաքական անցքերը, եւ կ'անցնի նոր պատմութեան, մասնադրանութեան եւ վերջին դեպքերու: Օտարագրի հեղինակներէն շատ քիչերը կարող եղած են մեր ազգին վրայ գրել առանց պատմական սխալի եւ ուղիղ տեսութեամբ եւ ըմբռնմամբ: Պր. Շապուրի-Պետրոսն այս քիչերէն է:

3. Հոմերոս եւ Հայոց: Պր. Կ. Հարպէլի ուսուցչականութեան շնամայ յորձինի առթիւ,

Լէյդի ուսուցչականները աշխատասիրութեանց հաւաքեցին մ'ընթացին իրեն: Այս հաւաքածոյն մէջ կայ Պր. Մ. Չորոպի մէկ յօդուածն (էջ 303—306) «Հոմերոս եւ Հայոց» վերնագրով (տ. «Նոր հրատարակութիւն»): Պր. յօդուածագիրը կը համեմատէ մեր «Չան աշք», մատաղ, աղու հաց, Բաշկի, հոգու հաց, գոմանք կամ լաց» եւն սովորութիւններն ու տեսչութեանները՝ Հոմերոսի համապատասխանող մասերու հետ, յոյց տալու համար որ Հոմերոսի ծանօթ արեւելեան սովորութիւնները ջայսօք Հայոց մէջ կան. եւ կը վերջացնէ «Հայրամարտ»՝ «Տրովացիք Հայ ցեղ մըն էին արդեօք»:

4. Տեւրի Մովսէսի անվան թանգարանը: Ասոր հայերէն հին թարգմանութեան անգլիներէն լեզուա-հրատարակուած ըլլալը ծանուցած էինք («Հանգես Ամբարայ» 1894, Թ. 4, էջ 121): Այս անգլիներէն թարգմանութիւնը Պրոֆ. Կոնիսիոյն այժմ շնորհակալութեամբ ընդունած ըլլալով (տ. «Նոր հրատարակութիւն»): կը տեսնենք, որ այս վերնագրով հրատարակուածը նոյն է Վենետիկի նոր լոյս տեսած «Վենետիկի գիրք հին կտակարան» (Թանգարան հին եւ նոր նախնեաց, Ա. 1896) հրատարակութեան մէջ «Գիրք Աղամայ», վերնագրով տպագրուածին հետ (էջ 1—23): Պրոֆ. Կոնիսիոյ օրինակն 1539ին գրուած՝ Նովիստին Թ. 1.631 ձեռագրէն է:

5. Արքայութիւնը: Դասուք է որ Արքայութեան եւ Բրիտանիոյ մէջ եղած թղթակցութիւնը գիտնաց մէջ մեծ խնդրոյ նիւթ եղած է, եւ այս թղթակցութիւնն առ հասարակ իբրեւ կեղծ նկատուած է: Այժմ Պրոֆ. Յ. Նիլըն անուանի Հայրախօսն սկսած է այս նիւթը վրայ ընդարձակ յօդուած մը գրել (տ. «Նոր հրատարակութիւն»): Երբեք կ'աշխատի ցուցանել՝ որ Եստեփոսն եւ Մ. Խորենացիէն աւանդուած այս զբոյժը վաւերական է եւ ընդունելի: Այս ուսումնասիրութեան սկիզբը միայն հրատարակուած է, որ պատմական մասն է. յօդուածիս շարունակութեան մէջ պիտի գայ քննական մասը, որուն հետաքրքրութեամբ կը սպասուի:

6. Ս. Գր. Մովսէսի-Գրիգորի մէջ: Անցեալ տարուց Արքայութեան Սեպտ. թուոյն մէջ իբրեւ յաւելում հրատարակուեցաւ «Նորին Գրիգորի Արեւելագործի Ի Ս. Աստուածածինն եւ միշտ Կոյսն» ձառն Հայերէն հին թարգմանութիւնը: Պր. Կոնիսիոյ հրատարակեց նոյն ձառն անգլիներէն թարգմանութիւնը Հայ թարգմանութեան վրայէն «The Expositor, թերթիկն մէջ» (տ. «Նոր հրատարակութիւն»):

7. Արեւիկայ երեւոյ Պրոքթ. Կոնիքիւր Էլմիսնի
փոսկրէ կողերով աւետարանին Մարի. ԺԶ.
9—20 «Գարուցեալ Յիսուս... կտորէն յա-
ռալ «Արիստո երկցու», վերնագիրը գտած էր,
եւ «The Expositor» թերթին մէջ յօդուած մը
հրատարակած (1893 Հոկտ. էջ 241—254):
Ասով գիտնող մէջ արդէն խնդրոյ նիւթ եղող
այս վերջին մասին հերքեալ կը ճանչցուէր Արի-
ստոն (ա. «Հանգէս ամօրեայ» 1895, էջ
82—87): Կոնիքիւրի այս յօդուածին վրայ շատ
նշանաւոր հերքեալներ գրեցին, ի մէջ այլոց
Պրոքթ. Դան եւ Հառնալ: Պր. Կոնիքիւր այս եր-
կութին յօդուածները հրատարակեց անգղերէն
թարգմանութեամբ ի թերթին «The Expositor»
(Nov. 1895).

Հ. Գ. Գ.

ԱՅԿԱՅԻՆ ԹԵՐԹԵՐԻ ԺԱՂՂԵՓՈՒՆՆԵՐ

1. Նախնի վարժուցեաց դործը: — 2. Նոր գիտ մը: —
3. Չարդավարի տունի ի չափ: — 4. Երկու չարք չինգ-
հարիւս որ. Նուէր: — 5. Հայ երգիչներ: — 6. Ժողովարտ
մշակող Հայեր. — 7. Ռուսերէն-հայերէն նոր թերթ
մը: — 8. Գրական քննադատութիւն (2) մը: — 9. Նոր
բժիշկ մը: — 10. Հայ ուսանողներ յնդուստան: — 11. Նոր
թերթը գիտական բանօրոյ մէջ: — 12. «Մշակ»,
մէկ թղթակցութիւնը: — 13. Հայ ուսուցիչներու վիժակը:
— 14. Մի տատարածական խնդիր: — 15. Պարսից
Վեհ. Շարը: — 16. Աղանատանի Լիւրի հրաւերը Չոկաս-
տանի Հայոց: — 17. Հաշուէշխ Դպրոցասէր տիկնանց
Ընկերութիւնը: — 18. Փակուած միջաբանութեան մը
վրայ քանի մը յանդիման: — 19. Հայ նկարիչ Նահա-
պետեան: — 20. Հայերէն լրագիրները: — 21. Միա-
ցորդաց Ա. եւ Բ. դրոշմը: — 22. Բազմի գրագրարները:
— 23. Պր. Եկմուլանի երաժշտական հայերէն պա-
տարաբեց:

1. Նախնի վարժուցեաց դործը: «Հայրենիքի»
արտոնատերը՝ Բ. Շահնազար, նամակ մը գրելով
«Արեւելքի» (Երևան 9) կը ծանուցանէ թէ գործը
կիսաբարձր թողուած չէ. եւ գործած երկու օրերու-
քան տեղ ուրիշ մը գտած է, եւ մտաւոր պիտի
երթայ երկրորդ մին ալ: Վարժանքը հետեւեալ
տողերը. «Հայրենիքի» կանգ շատերը գծաւորու-
թեան մը առջեւ եւ անոր մակաւորածական յոյս-
ները եւ խորհուրդները յօդ ջնջած չեն բնաւ:
Ազգայնական պիտի հաստատէ այս «յոյսերն ու «խոր-
հուրդներն»: Այդպէս զբեց «Հայրենիք» Ար-
քորդ հետեւ այս խնդիրը լուսաւոր մեկնութեանց
պէտք ունի, դիմացինը աղին. երկտարադէ մը՝
(անուրը կը բռնէ) որ ի մեքանաւ կը ճանչա-
նոր Նախնի վարժապետանց ըսուածն եւ ահա-
նախնի միջնաւոր եղած է առաջնորդ օրերգներու
էնթաց: Այնպէս Կոնիքիւրը, լիան զի — երեւ-
ակցեցեք — ուսումն շարունակելու համար Եւ-
րոպա գիտող Բարբերեմիւրի «Գրքը» երբ կը մտնէ
այնպիսի վարժարան մը՝ ուր 1. ուսումնական գրա-

գրան ըսուածը պարունակէ միայն ամենահասա-
րակ եւ մանկական գրքեր (livres enfantins):
2. Բարբերեմիւրի ուսումնական համար առաջնած-
նեք կը ստիպուին՝ զպրոցական ստորին գտնորու-
հետեւել: 3. Բարբերեմիւրի ուսումնական համար
գագաղները հրաման չունին ուսումնական թան-
գարաններու աւ ժողովածուներու ազատ այցել-
ելու: 4. Հագին մէկ կամ երկու տշաներսին իսկ
անբաւական գրամով՝ երեք կամ չորս աշակերտ
պիտի պահուին: 5. յուսախաբ օրերգներն եւ
գառնալու համար չեն կրնար «Հայրենիքի» խմբ-
գրութեանէն գրամ ընդունել, եւ հայագրի կամ
օտար ուսանողներ կ'ազնի գրամատուղ ընել կրնայ
մէջը, եւ երբ այս իրողութիւնը կը ծանուցուի
խմբագրութեան, այն ատեն միայն յանձն կ'առ-
նաւ գրամ առաքել... Եւ եւնի իւր «Հայրենիք»
կը հրատարակէ: «Ազգայն» պիտի հաստատէ այս
«յոյսերն» ու «խորհուրդները», Մարգարտ «յոյս»
եւ «խորհուրդ» կ'անձնայ ապագային համար, եւ
կրնան իրականանալ. բայց խնդիրը կը մնայ, թէ այդ
«յոյսերն» ու «խորհուրդները» անշուշտ եւ անգա-
տը եղանակաւ իրագործուելու համար, ամեն հա-
րաւոր միջոց ի գործ գործած է թէ ոչ «Հայրենի-
քի» պատասխանը չգտնացուց բնաւ «Շարդաս-
քաղ», եւ յոյս անկիւն որ վերստին հրատարակու-
ելու սկսած ատեն «Հայրենիք» (վստի զի կը կար-
գանք թէ Երևան 17ին գործեալ խափանուէր է)
գտնացուցիչ եւ անկիւն պատասխան մը առնուէր:
2. Նոր գիտ մը: «Նոր-Գիտ» (Թիւ 115)
կը գրէ. «Այս օրերս զ. Նիկողոս Նիկողոսեան մեր
խմբագրատանը անձամբ հայրենիք արեւ իւր հա-
մար նոր տեսակ համբիշէ վրայ. կատարած գոր-
ծերը համարեցուցիչ են թէ ժամանակ վատաւի-
ւում եւ թէ դիւրութեան կողմից, Մեր աւելք առաջ
Իշխելը պարտք ամենաբարձր հայրենիք արեւ չորս
գործողութեամբ եւ այն՝ շատ կարճ միջոցով:
Ահա ուր մի նախաձեռնող չի յայտնուած, որպէս
զի նրան ձեռնադրութիւն տայ արտոնութիւն ձեռք
բերելու համար:» Թէ յորքեմ կը կայանայ այս
«նոր տեսակ համբիշէ» գիտար, առ այժմ չենք
գիտեր. անձնաւոր գիտար մը «ձեռնադրութիւն»
ընող մը ինչպէս գտնուի, Պէտք է նախ ոչ թէ
«խմբագրատան» մը մէջ, այլ մասնագէտ գիտնա-
կանաց առջեւ պարզել գիտարին նորութիւնը, եւ
ասով միայն կարելի կ'ըլլայ «արտոնութիւն» ձեռք
բերել: Վստի զի կան շատ մը նորութիւններ որ
նոր կը կարծուին, հնուածութեան փոխել թ'օժտուելով,
կամ նորութեան կերպարանաց տակ մտնելով:

3. Վարժապետի անկէ Հայո: Ա. Վ. կը շարու-
նակէ «Նոր-Գիտ» մէջ (Թիւ 115) գրել ժողովրդա-
կան սովորութիւնները: Այս յօդուածին մէջ թե-
պէս շունչ նախընթացներուն մանրամասնութիւն-
ները (ա. Երև. Դպրոցի 8), սակայն չեն պատ-
հար հետադարձական տեղեկութիւններ «մատուղի»
վրայ, «մեքանիք» վրայ, «լոգանալու» վրայ, եւնի
եւնի Պէտք է որ իշխել թէ հիմնաստական տա-
վորութեան մը մնացած է «թատուլ» չորս թա-
փել միմեանց վրայ, Թէ ինչ գէտ է Գեօղ-Բա-
րան, մեղի անձնաւոր է, բայց յամանայն դէպ
շատ հնութիւն ըսնի: — Համեմատեալ այս նիւթին